

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора Пастуха Ігоря Дмитрович на дисертаційне дослідження Баштової Ольги Григорівни на тему «Адміністративно-правові засади здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Проблемні питання, пов'язані з обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні, є надзвичайно актуальними, зокрема в умовах забезпечення відсічі широкомасштабній збройній агресії РФ та збільшення обсягів нелегальної вогнепальної зброї, що перебуває в населення, а також у контексті необхідності забезпечення прав і свобод людини та громадянина в загальному розумінні та правопорядку в локальному контексті.

Адміністративно-правове регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї є чи не найважливішим аспектом забезпечення функціонування зазначеного інституту, оскільки саме норми цього права врегульовують взаємини між державою та суспільством у відповідному контексті відносин, а отже, визначають права й обов'язки всіх учасників цього суспільного процесу з метою забезпечення правопорядку. Водночас фрагментарність регулювання вказаного інституту, а також відсутність нормативно-правових актів, які б чітко встановлювали правила обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні наразі зумовлюють суттєві складнощі, зокрема в умовах триваючих бойових дій, що лише збільшують обсяг останньої та ускладнюють контроль за її обігом.

Слід зауважити, що проблемні питання адміністративно-правового регулювання обігу вогнепальної зброї вже досліджували авторитетні вчені, а саме: С. Алфьоров, О. Бандурка, В. Білик, Ю. Белінський, С. Братель, С. Братков, І. Голосніченко, С. Гусаров, В. Гуменюк, О. Дрозд, О. Джафарова, С. Діденко, В. Заросило, Н. Золотарьова, Р. Калюжний, О. Кузьменко, В. Курило, Є. Курінний, В. Ліпкан, Т. Мінка, О. Негодченко, І. Пастух, А. Подоляка, О. Рябченко, Р. Сербин, Є. Соболев, Н. Федорук, Т. Шапочка, С. Шатрава, Х. Ярмачі та ін. Проте нова правова реальність, пов'язана із запитом суспільства щодо легалізації обігу цивільної вогнепальної зброї для населення з метою забезпечення реалізації права на самозахист, а також підвищення кількості нелегальної вогнепальної зброї, обіг якої забезпечується в злочинний спосіб, актуалізує питання необхідності опрацювання проблемних аспектів адміністративно-правового регулювання здійснення контролю за обігом останньої органами Національної поліції та зумовлює потребу в розробленні ефективних шляхів вирішення тих чи інших неточностей і проблемних питань.

Саме тому, дисертаційне дослідження Баштової Ольги Григорівни на тему «Адміністративно-правові засади здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї», мета якого полягає в опрацюванні наявних наукових джерел стосовно становлення інституту

цивільної вогнепальної зброї та вироблення ефективних заходів щодо здійснення контролю з боку Національної поліції за обігом останньої, є своєчасним, актуальним і важливим у контексті оптимізації функціонування відповідного інституту права не лише крізь призму відсутності наукових поглядів щодо окремих елементів, а й контексті динамічного його функціонування та системних змін.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Автором підкреслюється, що теоретичний та практичний внесок вчених і дослідників є неоціненним і суттєво оптимізував функціонування інституту цивільної вогнепальної зброї та вироблення ефективних заходів щодо здійснення контролю з боку Національної поліції за обігом останньої, у той же час, на сьогоднішній день, з урахуванням стрімких реформаційних процесів, європейської інтеграції та адаптації вітчизняної системи права до європейських стандартів правоохорони та правосуддя питання здійснення досудового розслідування щодо діянь, які мають ознаки колабораціонізму є нагальним і необхідним.

Ключові положення дисертації, висновки й рекомендації оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях, засіданнях круглих столів і семінарів. Змістовний аналіз наукових публікацій, що видані автором в установленому стандартами й вимогами до такого виду й типу наукових робіт свідчить про те, що відповідні висвітлені в них науково-теоретичні та прикладні положення цілком висвітлюють загальні рекомендації дисертаційного дослідження відповідно до його структури та мають комплексний характер і глибокий рівень науково-практичного опрацювання.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація є одним з перших комплексних досліджень адміністративно-правових засад здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

У дисертації було аргументовано також деякі положення, що становлять наукову новизну, а саме, вперше автором: доведено перспективу запровадження в Україні обігу цивільної вогнепальної зброї та відповідних реєстрів і обліків, оскільки автоматизація процесів обліку зброї дозволить посилити контроль над її виготовленням, зберіганням, використанням, а також проводити її ідентифікацію; встановлено, що напрями вдосконалення адміністративно-правового механізму обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні та контролю за цим процесом з боку Національної поліції України, зокрема взаємо інтеграція національного та європейського законодавства України, що є особливо актуальним в умовах євроінтеграційних намагань, укладання комплексних стратегій і планів дій на державному рівні щодо протидії злочинності у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, здійснення заходів з правової освіти населення, моніторингових заходів у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї та забезпечення заходів з поточного й ситуативного контролю, є найбільш ефективними інструментами забезпечення

правопорядку в суспільстві; виокремлено та схарактеризовано основні форми контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції, які є тими заходами, що вживаються спеціально уповноваженими посадовими особами для забезпечення правового режиму обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні та убезпечення від порушення прав і свободи людини та громадянина. Виокремлено такі види контролю, як первинний і поточний, що корелюються з відповідними формами, до яких належить перевірка умов зберігання цивільної вогнепальної зброї, оцінка відповідності зброї та боєприпасів тощо; доведено, що прийняття закону України щодо врегулювання обігу цивільної вогнепальної зброї та боєприпасів до неї не вирішує всіх проблемних питань, пов'язаних із забезпеченням контролю за цим процесом, адже внесення змін потребуватимуть також інші закони, зокрема «Про Національну поліцію», а також низка постанов Кабінету Міністрів і наказів Міністерства внутрішніх справ України в частині доповнення окремими контрольними повноваженнями та функціями відповідного центрального органу виконавчої влади, що відповідає за здійснення покладених завдань.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Визначаючи завдання дисертаційного дослідження в межах окресленої мети, автор підходить до їх деталізації суттєво та логічно, визначаючи найбільш пріоритетними такі як: визначити поняття та окреслити особливості обігу цивільної вогнепальної зброї як об'єкта адміністративно-правового регулювання та предмета контрольної діяльності органів Національної поліції; сформулювати поняття, зміст і місце контрольної функції органів Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї в адміністративній діяльності поліції; виявити об'єкти й напрями контролю з боку органів Національної поліції у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї; розкрити правові засади здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції; встановити форми контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції; окреслити методи контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції; визначити адміністративний порядок здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції; з'ясувати юридичні гарантії законності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції; сформулювати напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції; окреслити критерії ефективності здійснення контролю з обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції.

У методологічному підході до розв'язання поставлених завдань було використано як загальнонаукові, так і спеціально-юридичні методи, оскільки окреслені вище об'єкт і предмет неможливо дослідити без застосування широкого методологічного інструментарію, що охопить не лише всі позиції та думки вчених, а й дозволить належним чином схарактеризувати норми та положення законодавства України, відповідну практику застосування наявних норм. Логіко-семантичний підхід дозволив визначити ключові терміни й

поняття, такі як «обіг цивільної вогнепальної зброї», «цивільна вогнепальна зброя», «адміністративно-правове регулювання», «контроль» та «діяльність Національної поліції України у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї», а також «адміністративна процедура», «методи та форми контролю» тощо (підрозділи 1.1–1.3, 2.1, 3.1, 3.2). Застосування історичного методу крізь призму дослідження норм права дозволило встановити генезис та історіографію становлення нормативно-правового забезпечення у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, що своєю чергою безпосередньо вплинуло на формування перспективних пропозицій щодо напрямів удосконалення відповідного механізму (підрозділи 1.1, 2.1–2.3, 3.1). Системний метод використано під час визначення структури механізму адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї та ролі й місця контролю Національної поліції України в цьому процесі (підрозділи 1.2–1.4, 2.2–2.4, 3.2). За допомогою спеціально-юридичного та статистичного методів з'ясовано види й форми методів здійснення контролю Національної поліції України за обігом цивільної вогнепальної зброї (підрозділи 2.2, 2.3). Такі методи, як класифікація та групування, застосовано для дослідження повноважень, гарантій і підстав здійснення контролю Національною поліцією України за обігом цивільної вогнепальної зброї (підрозділи 1.4, 2.1, 2.4).

Тому, наведене вище змістовно відображає логічну взаємопов'язаність завдань дисертаційного дослідження та запропонованої до використання автором методології загалом і окремих методів зокрема, що вможливило напрацювання суттєвих науково-практичних висновків, значна частина яких носить практичний характер.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані дисертантом в своїй роботі висновки й пропозиції вже впроваджено та використовуються у практичній діяльності, освітньому процесі та науково-дослідній діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес у: *науково-дослідній сфері* – для подальших розробок і поглиблення наявних досліджень адміністративно-правових засад здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ № 25-НД від 24.03.2025); *правотворчій сфері* – висновки та пропозиції, які містяться в дисертації, можуть бути використані під час розроблення змін і доповнень до нормативних актів, що регулюють питання адміністративно-правових засад здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї; *правозастосовній сфері* – використання одержаних результатів дозволить покращити практичну діяльність органів і підрозділів Національної поліції України в питаннях здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї; *освітньому процесі* – положення та висновки дисертації знайдуть застосування в межах викладання навчальних дисциплін «Поліцейська діяльність», «Діяльність Національної поліції у сфері дозвільної системи», «Адміністративне право», а також під час підготовки лекцій і

навчальних посібників з цих дисциплін (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ № 26-ОП від 24.03.2025).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційне дослідження О.Г. Баштової на тему «Адміністративно-правові засади здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї» має чітку структуру, визначену вимогами Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року, № 44.

Дисертаційна робота О.Г. Баштової складається з анотації, змісту, вступу, трьох розділів, що об'єднують десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. В **анотації** викладено загальну характеристику дисертаційного дослідження, тезисно описано основні науково-практичні та теоретичні положення, що містяться в дисертаційному дослідженні. Анотація викладена українською та англійською мовами. У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність. Визначено мету, об'єкт, предмет дисертаційного дослідження та поставлено наукові завдання. Зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Охарактеризовано методи та методологію наукового дослідження з зазначенням підрозділів, в яких автор їх використовував.

Перший розділ «Теоретико-правові засади здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї» містить чотири підрозділи: 1.1. Обіг цивільної вогнепальної зброї як об'єкт адміністративно-правового регулювання та предмет контрольної діяльності органів Національної поліції; 1.2. Поняття, зміст і місце контрольної функції органів Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї в адміністративній діяльності поліції; 1.3. Об'єкти й напрями контролю з боку органів Національної поліції у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї; 1.4. Правові засади здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції.

Обґрунтовано позицію про те, що адміністративно-правове регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні означене типовою структурою, що охоплює всі необхідні елементи та всіляко сприяє забезпеченню правопорядку й законності під час вказаного процесу, передбачає широке коло компетенції відповідного центрального органу виконавчої влади, що забезпечує контроль у вказаній галузі. Об'єктом адміністративно-правового регулювання є конкретні суспільні відносини у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, а предметом контрольної діяльності Національної поліції – конкретна зброя чи боєприпаси, тобто предмети чи речі матеріального світу.

Контрольна функція за обігом цивільної вогнепальної зброї, що забезпечується в практичній реалізації Національною поліцією України, є одним з найбільш ефективних інструментів забезпечення правопорядку в суспільстві та дотримання прав і свобод людини та громадянина, не лише тих, що володіють вогнепальною зброєю, а й тих що її не мають.

До напрямів контролю Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї належать здійснення профілактики у сфері її обігу й убезпечення цивільного населення від правопорушень, виявлення та встановлення конкретних обставин, що свідчать про порушення відповідного правового режиму, а також налагодження міжнародної правової взаємодії у сфері протидії незаконному обігу цивільної вогнепальної зброї, що є важливим не лише для України, а й у транскордонному контексті.

Правові засади контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї як конкретні нормативно-правові положення актів законодавства України розпорошені по різних його видах. Найвищими в цій системі є положення Конституції України, які чітко регламентують право на самозахист і вказують, що питання, пов'язані з обігом цивільної вогнепальної зброї, регулюються окремим Законом України, причому проєкт такого закону на сьогодні знаходиться на розгляді Верховної Ради України.

Другий розділ «Організація здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї» містить чотири підрозділи: 2.1. Форми контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції; 2.2. Методи контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції; 2.3. Адміністративні процедури здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції; 2.4. Юридичні гарантії законності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції.

Визначено зміст і сутність форм контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, до кола яких зараховано перевірку умов зберігання цивільної вогнепальної зброї й оцінку відповідності зброї та боєприпасів. Унаслідок аналізу запропонованих позицій дослідників виокремлено також і види форм – первинний та поточний контроль, що прямопропорційно пов'язано з конкретними напрямками цієї діяльності.

Обґрунтовано думку про те, що методами контролю є спеціальні поліцейські заходи, а також провадження в справах про адміністративні правопорушення тощо. Методи контролю, на нашу думку, як конкретні сконструйовані в одному напрямі діяльності повноваження, що мають своє практичне застосування та повсякденно використовується поліцією для забезпечення контролю та нагляду за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Проаналізовано зміст і сутність адміністративних процедур як невід'ємного елементу адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї та виокремлено дозвільні й контрольні-наглядні процедури, що мають найбільш ефективний вплив на обіг відповідної зброї та забезпечують правопорядок у цій сфері правовідносин. Причому характеристика юридичних гарантій здійснення контролю за обігом цивільної зброї демонструє, що вони є тими підвалинами законодавства, які чітко сформульовані в кожному нормативно-правовому акті, що має бодай дотичне ставлення до обігу цивільної вогнепальної зброї. Екзистенційна сутність юридичних гарантій здійснення контролю полягає в тому, що їх конструктивне

призначення дозволяє практично втілити визначені законодавством України повноваження, права і свободи, що позитивно впливає на дотримання прав і свобод людини та громадянина.

Третій розділ «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції» містить два підрозділи: 3.1. Напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції; 3.2. Критерії ефективності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції.

У цьому розділі проаналізовано напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції, а також критерії ефективності здійснення контролю за її обігом цими підрозділами.

Зауважено, що актуальність наукової дискусії щодо обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні та забезпечення контролю за цим напрямом накопичувалася роками. Оскільки ця тематика не є новою для вітчизняної юриспруденції, у науковій літературі наявна значна кількість пропозицій і перспективних напрямів удосконалення відповідного механізму адміністративно-правового регулювання. Належним вважається, що найбільш ефективними інструментами вдосконалення адміністративно-правового регулювання будь-якого кола правовідносин є розроблення та затвердження нормативно-правових актів стратегічної дії, що тим чи іншим способом забезпечують удосконалення державної політики в конкретному векторі.

Так, на нашу думку, одним з найбільш ефективних напрямів удосконалення адміністративно-правового механізму обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні та контролю за цим процесом, що здійснюється Національною поліцією України наявні такі: необхідність взаємоінтеграції національного та європейського законодавства України, що є особливо актуальним в умовах євроінтеграційних намагань; укладання комплексних стратегій і планів дій на державному рівні, щодо протидії злочинності у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї; здійснення заходів із правової освіченості населення; здійснення моніторингових заходів у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї та забезпечення заходів із поточного та ситуативного контролю.

Ефективність здійснення контролю у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї є надзвичайно важливим елементом цього адміністративно-правового механізму. Проблемним питанням є необхідність визначення співвідношення кількісних і якісних показників здійснення таких контрольних заходів у діяльності Національної поліції України, проте з урахуванням підвищення кількості вогнепальної зброї в суспільстві та низького рівня освіченості населення щодо правил її користування важливим є підкреслення необхідності напрацювання конкретної методології, що полягає в з'ясуванні ефективності здійснення кожного контрольного заходу, що реалізовується Національною поліцією України стосовно кожного суб'єкта чи об'єкта контролю.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Належить підкреслити, що автором дисертаційного дослідження в змісті праці висвітлюється низка науково-теоретичних і практично орієнтованих положень, реалізація яких, на його думку, суттєво оптимізувала б відповідний інститут, проте враховуючи фундаментальність та комплексність відповідного об'єкта і предмета, дисертація не позбавлена окремих дискусійних питань, до кола яких на мою думку слід віднести наступні:

1. За змістом наукової новизни здобувач вказує про удосконалення наукових напрацювань щодо аналізу адміністративних процедур здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції України про те, що адміністративні процедури є тією формою прийняття рішення уповноваженою службовою особою у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, що спрямовує свої зусилля на розв'язання проблеми тут і зараз, на відміну від провадження в справах про адміністративні правопорушення чи інших формах притягнення до юридичної відповідальності винних осіб. Водночас, на мою думку, використання статистичної, практичної та іншої емпіричної бази суттєво посилило б позицію щодо змісту та сутності конкретних процедур, що застосовуються під час здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

2. Характеризуючи практичне значення отриманих результатів дисертант зазначає, що основні та точкові результати дисертаційного дослідження, загальні пропозиції до законотворчої діяльності, а також до проєктування організаційно-розпорядчих відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів може бути використано у законодавчій діяльності, шляхом імплементації положень дисертаційного дослідження до Законів України та надання пропозицій до проєктів Законів України у сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї. На мою думку, дисертанту, під час публічного захисту, слід деталізувати власний внесок у розробку законопроєктів і теоретико-практичних і методичних матеріалів, що були використані під час законопроєктної роботи.

3. Авторка стверджує, що за її авторства дістало подальший розвиток позиції про те, що серед кола критеріїв ефективності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції надзвичайно складним є співвідношення кількісних і якісних показників такої діяльності. Основним критерієм ефективності здійснення заходів з контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні є недопущення виникнення нових загроз національній та державній безпеці України, особливо в умовах правового режиму воєнного стану. При цьому, не уточнюється, які саме критерії свідчать про ефективно здійснений контроль, не наводиться їх структури та системи, що на мою думку потребує уточнення під час публічного захисту.

Водночас, дискусійність та неоднозначність указаних елементів дисертаційного дослідження, на мою думку зумовлена також складністю здійснення аналізу значної кількості наукових джерел, високою актуальністю предмета і об'єкта дисертаційного дослідження та динамічними змінами

вітчизняного законодавства, тому в цілому, останні на позитивну оцінку роботи не впливають.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць О.Г. Баштової фактів порушення академічної доброчесності (плагіату чи фальсифікації) не виявлено.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація на тему «Адміністративно-правові засади здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї», що подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», є завершеним оригінальним дослідженням, що в повній мірі відповідає вимогам, що встановлюються Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (зі змінами та доповненнями), наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами та доповненнями) і Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її авторка Баштова Ольга Григорівна заслуговує на присвоєння ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право» за результатами публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

**Рецензент –
Завідувач кафедри
адміністративного права та процесу
доктор юридичних наук, професор**

Ігор ПАСТУХ

